

Hjälp med det grundläggande behovet personlig hygien inom assistansersättning

Försäkringskassans ställningstagande

- Det grundläggande behovet hjälp med personlig hygien handlar typiskt sett om att hålla sig ren och liknande behov. Det ska vara behov som man normalt inte avstår ifrån. Hjälpen måste dessutom vara av en särskild karaktär, som kännetecknas av att den är mycket privat och uppfattas som mycket känslig för den personliga integriteten.
- Hur ofta det grundläggande behovet personlig hygien behöver tillgodoses och hur lång tid det tar måste avgöras genom en bedömning i det enskilda fallet, särskilt utifrån vad som är rimligt i förhållande till den enskildes funktionsnedsättning.

Bakgrund

I Försäkringskassans styrande och stödjande dokument finns skrivningar som kan tolkas som att det är tillräckligt att assistenten är fysiskt nära och hjälpen kroppsnära för att hjälp med personlig hygien ska betraktas som grundläggande behov (t.ex. Rättsfallsöversikt – personlig assistans, Anser 2011:1 och Vägledning 2003:6). Det kan ifrågasättas om det är en tillräcklig beskrivning av rättsläget. Därför behövs ett rättsligt ställningstagande för att förtydliga hur bedömningen av hjälp med det grundläggande behovet personlig hygien ska göras.

Lagtext

Av 9 a § första stycket lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) framgår vilka behov som är grundläggande behov. Dessa behov är hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade. Hjälp för att tillgodose något annat behov kan därför inte vara grundläggande.

Förarbeten

Av förarbetena framgår att den funktionshindrade ska ha behov av assistans för att kunna klara krävande eller i olika avseenden komplicerade situationer, i regel av mycket personlig karaktär som att klara sin hygien, att klä av och på sig, inta måltider eller kommunicera med andra (prop. 1992/93:159).

Vägledande avgöranden

Högsta förvaltningsdomstolen har klargjort att det inte är alla praktiska hjälpbehov med personlig hygien, måltider och att klä av och på sig som är

grundläggande behov. Det är endast sådana hjälpbehov som uppfattas som mycket privata och känsliga för den personliga integriteten och där den funktionshindrade måste anses ha ett särskilt intresse av att kunna bestämma vem som ska ge sådan hjälp och hur den ska ges som är att betrakta som grundläggande behov. Högsta förvaltningsdomstolen har även i en senare dom förtydligat att det handlar om högst basala behov. (RÅ 2009 ref. 57 och HFD 2015 ref. 46)

Överväganden

Det finns inte någon enhetlig eller tydlig definition av begreppet personlig hygien i LSS eller förarbetena (prop. 1995/96:146 och 1995/96:SoU15). I allmänt språkbruk betyder hygien bland annat renlighet, avlägsnande av smuts och sjukdomsalstrande ämnen från människor och deras omgivning (Nationalencyklopedin). Eftersom det grundläggande behovet är avgränsat till *personlig* hygien och Högsta förvaltningsdomstolen klargjort att det handlar om högst basala behov bör personlig hygien typiskt sett handla om att hålla sig ren och liknande behov. Det bör vara behov som man normalt inte avstår ifrån.

Hjälpbehoven rör sig alltså om behov som till exempel att tvätta sig, att sköta toalettbehov samt viss kroppsvård som tandborstning och att klippa naglarna. Det bör exempelvis inte handla om sminkning eftersom den inte syftar till att hålla sig ren. Hjälp med ett behov inom personlig hygien kan vara delvis ett grundläggande behov och delvis ett annat personligt behov, om personen till exempel vill tvätta sig och samtidigt bada varmt av annat skäl än att bli ren (jfr HFD 2012 ref. 41).

När personen vill att behovet ska utföras spelar inte någon roll. Han eller hon kan därför välja att duscha på morgonen eller på eftermiddagen, till exempel efter träning, för att hålla sig ren. Försäkringskassan måste dock bedöma hur ofta en person behöver duscha och hur lång tid det tar för att hålla sig ren. Om personen vill duscha fler gånger per dag eller under längre tid än vad Försäkringskassan bedömer behövs för att personen ska kunna hålla sig ren kan det överstigande behovet vara ett annat personligt behov. En bedömning ska göras i det enskilda fallet, särskilt utifrån vad som är rimligt i förhållande till personens funktionsnedsättning.

Hjälpen måste dessutom vara av en särskild karaktär, som kännetecknas av att den är mycket privat och uppfattas som mycket känslig för den personliga integriteten. Det rör sig om praktisk hjälp med till exempel schamponering och att borsta tänderna (RÅ 2009 ref. 57). Även här ska en bedömning göras i det enskilda fallet utifrån hur hjälpen utförs, till exempel om det räcker att assistenten applicerar tandkräm på tandborsten eller om personen dessutom behöver hjälp med själva borstningen av tänderna.

Om man kan köpa hjälpen som en tjänst kan det indikera att hjälpen inte är mycket privat och integritetskänslig. Det kan till exempel röra sig om

manikyr och pedikyr (jämför Kammarrätten i Göteborgs dom den 18 maj 2016 i mål nr 3638-15).

Utifrån resonemanget ovan kan följande slutsatser dras.

- Det grundläggande behovet hjälp med personlig hygien handlar typiskt sett om att hålla sig ren och liknande behov. Det bör vara behov som man normalt inte avstår ifrån. Hjälpens måste dessutom vara av en särskild karaktär, som kännetecknas av att den är mycket privat och uppfattas som mycket känslig för den personliga integriteten.
- Hur ofta det grundläggande behovet personlig hygien behöver tillgodoses och hur lång tid det tar måste avgöras genom en bedömning i det enskilda fallet, särskilt utifrån vad som är rimligt i förhållande till den enskildes funktionsnedsättning.

Aktuella bestämmelser, rättspraxis m.m.

9 a § första stycket LSS

51 kap. 3 § socialförsäkringsbalken

Prop. 1992/93:159

Prop. 1995/96:146

Socialutskottets betänkande 1995/96:SoU15

RÅ 2009 ref. 57

HFD 2012 ref. 41

HFD 2015 ref. 46

Kammarrätten i Göteborgs dom den 18 maj 2016 i mål nr 3638-15

Nationalencyklopedin, hygien.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/hygien> (hämtad 2017-05-10)

Eva Nordqvist

David Wollein Waldetoft